

ПОПСУЄНКО ЛЮДМИЛА ОЛЕКСАНДРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри історії держави і права,
кандидат юридичних наук, доцент

СУД ПРИСЯЖНИХ В СТАРОДАВНІЙ ГРЕЦІЇ: ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ ТА МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Протягом багатьох століть в різних країнах і на різних континентах то з'являвся, то зникав один з найбільш важлих демократичних інститутів судової системи суд присяжних. Вивчення історичних та юридичних джерел дає змогу стверджувати про один з найперших прикладів зародження і функціонування подібних судів. Так, в Стародавній Греції, в Афінах, існував своєрідний судовий орган присяжних Гелієя.

Із комедії давньогрецького письменника Аристофана «Птахи» ми можемо прослідкувати досить показову ситуацію, коли два афінянина залишають місто і шукають тихого притулку, щоб заснувати нове місто, бо: «Адже тільки місяць гудуть в садах птахи, а цілий рік афіняни галасують в судах, все життя не знаючи втоми» [1, с. 178].

Тож, безперечно, можемо стверджувати про неабияку популярність та важливість виезгаданої інституції за часів Стародавньої Греції.

Відомо, що Гелієя була вищим судовим органом держави і складалася з 5000 суддів і 1000 запасних: по 600 чоловік від кожної з 10 територіальних філ. Члени Гелієї обиралися жеребкуванням на один рік із громадян, що досягли 30 років. У складі Гелієї функціонувало 10 колегій, у кожній з яких було по 500 суддів і 100 запасних [2, с. 146].

Досить велика кількість членів суду присяжних свідчить про демократію та недопущення зловживань і підкупу суддів. Суд був відкритим, та для того, щоб запобігти підкупу суддів, жеребкування в день слухання справи визначало, хто саме буде її розглядати [3, с. 66].

Роботи Аристофана є особливо важливим джерелом знання про діяльність Гелієї. Звідти можемо побачити, що її вважали найважливішим органом в політичній системі Афін, що уособлював увесь афінський демос. У комедіографа були всі підстави для такої думки: Гелієя не тільки розбирала судові справи громадян і союзників як остання і вища інстанція, а й брала участь в докімасії (перевірці) обраних посадових осіб, заслуговувала звіти магістратів, що складали з себе повноваження після закінчення терміну перебування на посаді, брала участь в ратифікації деяких договорів.

Гелієя стояла на сторожі конституційного ладу і, в якійсь мірі, була вищою інстанцією по відношенню до Народних зборів, бо в суді могли бути оскаржені будь-які їх постанови.

Слід, зокрема, зазначити, що Аристофан чи не єдиний автор, який дуже детально описав порядок роботи Гелієї, її склад, судовий інвентар і, безпосередньо, сам хід судового засідання. Тож, з його робіт можемо зрозуміти, що засідання починалося вранці. При вході в суд біля де-

рев'яних грат геліастів очікували учасники позову, які заходили перед суддями. Судді, які приходили, намагалися зайняти кращі місця – попереду. Автор згадує про все судове «спорядження», яке використовувалося на суді: клепсидру, урни, камінці для голосування, а також камінь для підрахунку голосів.

Перед початком процесу геліасти надавали клятву: «Я буду подавати голос згідно законів народу і Ради п'ятисот. Коли закон буде мовчати, я буду голосувати за власною совістю, без пристрасті і без ненависті. Я буду подавати свій голос тільки за тими пунктами, які становлять предмет переслідування. Я буду слухати позивача і відповідача з однаковою прихильністю...» [4, с. 79].

Вироки виносилися голосуванням шляхом таємного кидання камінців до урн. Було дві урни для голосування: одна для виправдання, інша для звинувачення. Судді проходили повз них і могли, при бажанні, опускати руки в обидві урни, так, щоб ніхто не міг зрозуміти, куди саме вони опустили свій голос. Після закінчення голосування камінчики висипалися на спеціальний камінь і рахувалися. Присяжні судді за жеребом засідали у десяти відділеннях, які різнилися літерою та кольором вхідних дверей [5, с. 234-236]. Рішення суду оскарженню не підлягало. Дебати сторін не допускалися. Позивач і відповідач повинні були самі захищати свої інтереси.

При винесенні вироків суд не завжди був пов'язаний законом. Він міг керуватися навіть звичаями своєї країни, а інколи й сам створював норми права. Геліея функціонувала протягом всього року, крім святкових днів та днів, пов'язаних з війною чи іншими заворушеннями в суспільстві.

К. Куле наводить дані, що суди засідали, в середньому, від 175 до 225 днів протягом року. При цьому, щодня залучалося 2-2,5 тис. суддів. Оскільки суди були відкритими, то за кількістю присутніх громадян вони іноді могли позмагатись з театральними виставами [6, с. 121-122].

На суди покладалося виховання громадян в дусі законів і справедливості. Поняття справедливості входило до структури уявлень про чесноти «ідеального громадянина» [7]. Справедливість сприймалась крізь призму рівності громадян. За Аристотелем, це рівність для рівних – ісономія, на яку покладалась роль регулятора політичного спілкування. Справедливість виступала державним благом, яке слугувало спільній користі [8, с. 459, 467].

Особливо важливим є те, що давньогрецька політична думка робила значний акцент на етичному вихованні громадян. Функціонування полісу на засадах справедливості та рівності (ісономії) пов'язувалося з образом добродісного громадянина [7].

Прояв демократії через велику кількість суддів, виключно таємне голосування, право оспорування і розгляду законопроектів та багато іншого говорить про вклад афінського судочинства у розвиток інституту суду присяжних. Зокрема, важливим був той факт, що Геліея в Афінах до кінця залишилася демократичним судом, не дивлячись на усілякі суспільні та державні незгоди.

Надзвичайно важливим та різнобічним був суд присяжних у Афінах, та не виключаємо важливості такого інституту в сьогоденні України. Запровадження цього інституту стало важливим етапом судової реформи, що дозволило реалізувати конституційну вимогу щодо участі народу у здійсненні правосуддя.

Таким чином, тільки лише опираючись на сталий історичний досвід провідних країн світу, можемо покращити функціонування даного інституту в нашій державі.

Список використаної літератури:

1. Кудрявцева Т.В. Народный суд в «Осах» и других комедиях Аристофана / Т.В. Кудрявцева // Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. – М., 2017. – С. 178-189.
2. Глиняний В.П. Історія держави і права зарубіжних країн : Навч. посіб. / В.П. Глиняний. 5-те вид., перероб. і допов. – К. : Істина, 2005. – 768 с.
3. Демедюк Т. Протидія хабарництву в судах Стародавнього Світу / Т. Демедюк // Вісник Академії управління МВС. 2010. № 3(15). С. 64 -70.
4. Носов Н.В. Преступные философы / Н.В. Носов. – М. : ЗАО «ОЛМА Медиа Групп», 2007. – 320 с.
5. Бузольт Г. Очерк государственных и правовых греческих древностей / Г.Бузольт. – Харьков : тип. А. Дарре, 1890. – 328 с.
6. Куле К. СМИ в Древней Греции. Сочинения, речи, разыскания, путешествия / К. Куле // Новое литературное обозрение. – М., 2004. – 256 с.
7. Вар'ян О.О. Судова влада у Давній Греції як інститут формування особистості громадянина ... / О.О. Вар'ян. – Запоріжжя, 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.istznu.org/page/issues/36/varyan.pdf>.
8. Аристотель. Политика. Сочинения: в 4-х т. / Пер. с древнегреч. Н.В. Брагинской, М.Л. Гаспарова и др. М. : Мысль, 1983. Т. 4. С. 375-644.

Ключові слова: суд присяжних, Гелієя, Стародавня Греція, сучасна Україна.

Ключевые слова : суд присяжных, Гелизия, Древняя Греция, современная Украина.

Keywords : jury trial, Helium, Ancient Greece, modern Ukraine.